

УДК 378.4(477-25)КУ(091)-057.87:82-1]"1834/1863"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.8>

Т. Самчук, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЛІТЕРАТУРНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА: ПОЕЗІЯ (1834–1863)

Проаналізовані поетичні зацікавлення студентів Університету св. Володимира впродовж 1834–1863 рр. Установлено, яка поезія була популярною у студентському середовищі. Зосереджено увагу на творчому доробку студентів-поетів. Висвітлено специфіку поетичної творчості вихованців Університету св. Володимира. З'ясовано, що студентські зацікавлення поезією означеного періоду формувалися під впливом ідей романтизму і специфіки літературно-мистецького життя регіону. Популярністю користувалися твори поетів-романтиків (польських, російських і українських). Значний вплив на віршотворчість студентів мав український фольклор. Загалом студентська віршотворчість була різноманітною за жанрами і тематикою. Головними жанрами, до яких зверталися студенти, була любовна, філософська і громадянська лірика. Доволі часто студенти у своїх віршах зверталися до історичної тематики. Унікальним жанром творчості вихованців університету стала так звана "буршівська" поезія, у якій з гумором описувалися студентські пригоди і лунав заклик до веселого безтурботного життя. Серед студентів не було єдності щодо поетичних вподобань. Виділялися студенти-поляки, які здебільшого віддавали перевагу віршам польських авторів і самі здебільшого писали польською мовою.

Ключові слова: студенти, Університет св. Володимира, поезія, література, романтизм.

Однією із чільних характеристик, яка вирізняє студентство з-поміж інших соціальних груп, є його високий культурний рівень та активна участь у суспільному й культурному житті. На наше переконання, на особливу увагу заслуговує дослідження культурної історії студентства, що дасть змогу вивчити різноманітні аспекти життя вихованців університету. Наприклад, їхні ціннісно-світоглядні орієнтації, особливості студентського повсякдення та ін. У даному дослідженні пропонуємо звернути увагу на місце і значення поезії в житті студентства на прикладі поетичних зацікавлень вихованців Університету св. Володимира раннього періоду історії навчального закладу.

Короткий огляд історіографії означеної теми дозволяє стверджувати, що одним із перших звернув увагу на віршотворчість київських студентів В. Іконніков. Саме він зазначив, що в першій половині XIX ст. серед вихованців вищих навчальних закладів Києва домінуючим був вплив романтизму і навіть приклади типової "буршівської" поезії [11, с. 237-239, 311]. Ряд радянських дослідників побіжно звертали увагу на революційність студентських віршів [16; 10, с.30]. Серед сучасних дослідників можна назвати Й. Ремі, який аналізував поезію студентів Університету св. Володимира, акцентуючи увагу на суспільно-політичних поглядах вихованців навчального закладу [50]. Загальний огляд поетичної творчості студентства на теренах підросійської України другої половини XIX – початку XX ст. здійснила М. Кругляк. Вона ж зазначила, що серед основних тем студентських віршів були: кохання, оспівування природи, історичні мотиви, приреченість власного буття, зневіра та розчарування, побутові труднощі, політична лірика (боротьба з самодержавством, патріотизм), а також "епікурейська" поезія про студентські пригоди та "подвиги" [15, с. 283-285]. Ми ж детально зупинимося на розгляді специфіки поетичних зацікавлень студентів Університету св. Володимира протягом 1834–1863 рр., висвітливши жанрову, тематичну, мовну специфіку вподобань щодо поезії та віршів написаних вихованцями навчального закладу, що дозволить висвітлити характерні особливості світогляду студентів, специфіку їхнього інтелектуального життя та й загалом культурну самобутність студентської спільноти.

Як уже йшлося вище, на студентських літературних зацікавленнях зазначеного періоду позначився вплив ідей романтизму. Головними із яких були: конфлікт між особистістю та суспільством, бунт проти буденності, свобода в широкому розумінні: від суспільно-політичної до творчої. Романтизм викликав пробудження інтересу до фольклору, міфологічних сюжетів та сприяв активізації

національних рухів. Кредо романтизму становили: чуттєво-інтуїтивна складова пізнання, натхнення, уява, оригінальність, спонтанність, право на дисгармонію і "гру протилежностей", концепція геніальності, яка стосувалася творів мистецтва та особи творця. Особливого значення в добу романтизму набула поезія. Підкреслювалася універсальність романтичної поезії, яка, подібно до епосу, була своєрідним дзеркалом, яке могло відобразити весь навколишній світ та епоху [13, с. 22-24; 55, с. 210].

Також на студентів мав значний вплив феномен українсько-польського культурного та літературного пограниччя, де утворився особливий локальний тип культурного симбіозу [29, с. 38-39], який яскраво проявився в добу романтизму. Окрім садиб освіченого шляхетства, своєрідними вузловими точками феномену були деякі міста регіону, у яких також концентрувалося як культурне, так і літературне життя регіону.

Київ посідав своєрідне місце в польсько-українському культурному пограниччі. У першу чергу, місто помітне як урбаністичний образ у польській, українській та російській літературах [9, 32]. Київ розташовувався на перехресті художніх традицій. У ньому жили та творили представники різних літературних традицій. Це сприяло взаємопроникненню, взаємозбагаченню культури і літератури української та польської насамперед [4, с. 190].

До культурної українсько-польської взаємодії на пограниччі додавався російський фактор, зокрема, йдеться про активні дії імперського уряду на шляху інтеграції Правобережжя до сфери російського культурного впливу. Відповідно, на новостворений Університет св. Володимира була покладена важлива місія, русифікації регіону і зменшення в ньому польського впливу. Як зазначав тогочасний міністр освіти С. Уваров, завдання російської влади полягало в тому, щоб: "подавить дух отдельной польской национальности и слить его с общим русским духом" [1, с. 205].

Такий підхід був зумовлений тим, що польська культура мала міцні позиції в інтелектуальному житті Правобережжя у XIX ст. Відповідно, популярною була й польська поезія. Окрім читання, декламування, заучування на пам'ять польських поетів-романтиків (А. Міцкевича, Ю. Словацького, З. Красінського) у середовищі польського шляхетства популярно було писати власні вірші. Наприклад, поезії на честь ювілею, шлюбу, дня народження ін. Разом із цим міцні позиції мала любовна лірика. Популярністю користувалися рукописні альбоми, у

які записувалися різного роду поетичні твори, починаючи від сатиричних поезій і закінчуючи патріотичними віршами [37, с. 192, 198-199, 210].

Не меншою популярністю користувалися поезія і на Лівобережжі. Щоправда, тут читали здебільшого вірші українських та російських авторів, читачами яких був так званий середній стан: дворяни-поміщики, інтелігенція та звісно ж студентство [7, с. 61-62]. Випускник Університету св. Володимира М. Чалий згадував: "[...] в 30-х годах почти вся наша, так называемая, изящная литература приняла стихотворческое направление, что все, выходявшие тогда периодические издания, не говоря об альманахах, даже газеты были переполнены стихотворениями разных наименований [...]" [6, с. 527].

Для багатьох молодих поетів перший досвід написання віршів починався з гімназійних років. Необхідно відзначити, що в 1830–40-х рр. до гімназійної програми було включено значну кількість уроків російської словесності, на яких гімназисти знайомилися також з російською поезією. Ядром поетичного канону, який становив гімназійну програму, була "золота доба" російської літератури, пушкінська епоха [3, с. 27].

Згаданий вище М. Чалий зазначав: "Каждый недоучившийся юноша, ознакомившись с механизмом стихосложения по книжке Пенинского, начинал писать стихи, воображая себя поэтом" [6, с. 527]. Доволі часто в університетські часи вони намагалися розвинути свої поетичні таланти. Однак у середовищі студентства Університету св. Володимира все ж не було єдності щодо поетичних вподобань. Здебільшого студенти-поляки віддавали перевагу польській поезії, а студенти з Лівобережжя читали російськомовні та україномовні твори.

Навчання в університеті також передбачало вивчення поезії. На лекціях російської словесності студенти Університету св. Володимира знайомилися з поетичними творами російських поетів і самі заохочувалися до написання віршів. Зазвичай студенти наслідували відомих авторів, окремим із них інколи вдавалося написати оригінальні твори.

Деякі зі студентів подавали свої вірші як роботи з російської словесності. Прикладами таких студентських робіт були твір Д. Пильчикова "Україна" (елегійний вірш про славне історичне минуле і тугу за старовиною) чи вірш-панегірик на честь приїзду до Києва імператора Миколи I в 1835 р. [23, с. 158].

Своїми поетичними цікавленнями вирізнялися студенти-поляки Університету св. Володимира. В їхньому середовищі популярністю користувалася заборонена цензурою поезія, надрукована за межами Російської імперії. Студенти читали вірші та поеми А. Міцкевича "Пан Тадеуш", "Дзяди", "Кримські сонети". Окремі твори Ю. Словацького та С. Гоцинського [54, с. 51]. Траплялося, що уривки з "Пана Тадеуша" декламувалися на студентських таємних зібраннях [50, с. 104]. Серед інших популярних поетів серед студентів також згадувався З. Красінський [11, с. 2]. Важливо зазначити, що саме знайдені у студентів заборонені цензурою рукописи польських віршів та декілька друкованих книг стали причиною викриття таємної організації "Співдружність польського народу", членами якого були вихованці університету [54, с. 55].

Багато зі студентів перших років існування університету самі писали поезію. До цього їх заохочував Ю. Коженьовський [36, с. 197]. Серед студентів-поетів варто згадати Роберта Антонія Станіславського, який під час свого навчання в університеті писав вірші українською мовою стилізовані під фольклор. Зокрема, відомий його

вірш "Козак на чужині", який був надрукований у польському перекладі під назвою "Leciorzeł rodniebiocy" (укр. "Летить орел під небесами"). У поетичному творі розповідається історія козака на чужині, якому орел приносить сумну звістку про смерть матері, про пияцтво батька, про сестру в наймах у єврейки, про брата, який став рекрутом у війську і про кохану дівчину, яка, забувши про козака гуляє з іншими хлопцями [35, с. 22-24]. Вірш настільки переконливо відтворював стиль народної поезії, що навіть М. Максимович помилково визнав його автентичною народною піснею козацьких часів [57].

Інший вихованець Університету св. Володимира перших років Ян Прусіновський також зі студентських років писав поезію. Щоправда, збірник його віршів вийшов друком лише в 1856 р. До книги увійшли поетичні твори написані в 1838–1853 рр. На жаль, вірші не датовані, тому неможливо вказати, які твори Я. Прусіновський написав у студентські роки. Загалом у збірнику представлені різного роду вірші-стилізації народної поезії, любовна лірика, а також поезії з описом повсякденного життя [49].

Невеликий поетичний спадок залишив інший студент Університету св. Володимира Станіслав Вінницький. Загалом було опубліковано декілька його поетичних творів. Дебютував поет у 1838 р. в альманасі "Rucalka", де надрукували його вірш "Do smutnego przyjaciela" (укр. "До сумного приятеля") та фрагмент поеми "Artem Popowicz" (укр. "Артем Попович"). Вірш С. Вінницького наповнений філософськими роздумами та пошуками сенсу буття, а от другий поетичний твір наближений до народної пісенності з описами природи, поетичним образом України, згадками про Рось та Дніпро [52, с. 6-9]. Згодом, у 1842 р., ще декілька віршів С. Вінницького було надруковано, але, очевидно, вони не студентського періоду. Незважаючи на це, поетичні твори не менш цікаві та наповнені образами періоду навчання в університеті. Наприклад, вірші "Ukrainka" (укр. "Українка"), "Zacłona" (укр. "Завіса") та невеликий фрагмент поеми "Artem Popowicz" описують сум автора за Україною та Києвом, їхньою мальовничою природою [31, с. 171-173]. Загалом українська тематика посідала одне з ключових місць у поезії С. Вінницького.

Одним із найбільш відомих поетів з Університету св. Володимира перших років був Владислав Стшельницький. Польська дослідниця його творчості Е. Лієвська відноситься поета до другого покоління романтиків, які виховувалися на поезії А. Міцкевича. Однак у випадку В. Стшельницького помітний вплив на його творчість також здійснили представники Української школи в польській літературі – Ю. Б. Залеський та Т. Заборовський. На думку Е. Лієвської, перші вірші зі збірника поезій В. Стшельницького, виданого в Житомирі в 1860 р., найімовірніше, були написані в Києві під час навчання в університеті. Тільки два вірші "Do smutnego przyjaciela" (укр. "До сумного товариша") "Skowronek" (укр. "Жайворонок") мають підпис "Kijów 1838", однак решта поезій із першої частини збірника, очевидно, також написані в студентські роки. Загалом можемо зарахувати до студентських 14 віршів зі збірника. У поезії помітні експерименти автора з тематикою і стилем. Відзначимо, що значна кількість віршів мають ліричний настрій ("Sonety", (укр. "Сонети") "Róża" (укр. "Троянда"), "Królowa balu" (укр. "Королева балу")) або же є філософськими роздумами ("Do smutnego przyjaciela" (укр. "До сумного приятеля"), "Tęsknota" (укр. "Туга")). Окремі поезії наближені до народної пісенності ("Skowronek" (укр. Жайворонок), "Oddalony" (укр. "Віддалений")), а інші звертаються до теми античності ("Grecya" (укр. "Гре-

ція"))). Також для В. Стшельницького притаманні вірші гумористичного характеру, наприклад "Na imieniny Emilii P..." (укр. "На іменини Емілії П...") [53]. Уже будучи ув'язненими у справі Ш. Конарського,* В. Стшельницький написав гумористичні "Więzienne toasty" (укр. "Тюремні тости"), з комізмом описуючи ситуацію, у якій опинилися студенти. На жаль, відомий лише один невеликий фрагмент "Awięc wiwat nasz wu jaszek" (укр. "Так що ж слава нашому дядечку") [33, с. 9].

Деякі студентські вірші були покладені на музику і були підтримкою для студентів у важкі життєві хвилини. Зокрема, це стосується вихованців університету, котрих, як покарання, було вислано на військову службу на Кавказ. Для підбадьорення був написаний вірш "Hej koledzy, stańmy w koło!" (укр. "Гей колеги, станьмо в коло!"). У вірші звучить заклик відкинути жаль і смуток, бо надія на краще зберігається. Публікуючи вірш, С. Буцинський додав також ноти, так що і тепер можна відтворити пісню київських студентів кінця 1830-х рр. [33, с. 11-12].

Особливим жанром студентської творчості була так звана гумористична "епікурейська" поезія. У таких віршах особливо підкреслювалися любовні подвиги вихованців університету [21, с. 509]. Значної слави набули вірші студента Рудольфа, у яких описувалися розгульне життя "київських буршів" [25]. Така поезія мала гумористичний характер, і окрім бурхливого дозвілля студентів описувала різноманітні комічні ситуації, як, наприклад, невдалу здачу екзамену [28]. Іншим прикладом може бути покладений на музику вірш Ю. Беліни-Кенджицького "Precz, precz smutek wszelki" (укр. "Геть, геть всілякий смуток"), у якому звучить заклик до веселого студентського застілля [34]. У того ж автора знаходимо анакреонтічні вірші,* датовані другою половиною 1840-х рр. "Hej koledzy! Precz frasunek" (укр. "Гей колеги! Геть турботи") і "Hulaj młodzi" (укр. "Гуляй молодь"), на початку яких автор заохочує молодь до задоволення земними втіхами у веселій студентській компанії, однак такий заклик є своєрідним контрастом, щоб показати наскільки молодь збайдужіла до славного минулого Польщі; далі у віршах панують мотиви громадянської лірики. Лунають фрази про надію на відродження Польщі й Конституції 3 травня, щодо російської влади автор взагалі настроєний антагоністично: "Z moskaliaми jutro może bić się przyjdzie, daj to Boże" (укр. "З москалями завтра може доведеться битись, дай те Боже") [47, с. 161-163]. Таким чином, з другої половини 1840-х рр. знову актуалізувалися політичні теми в середовищі польського студентства Університету св. Володимира.

Значну увагу студенти приділяли віршам Тараса Шевченка. Колишній студент Університету св. Володимира, В. Рудницький згадував, що студенти з Лівобережжя вчили вірші Тараса Григоровича з побожною, а декламування поезії Кобзаря стало неодмінним атрибутом кожної студентської урочистості [51, с. 35]. Під впливом Шевченка дехто зі студентів починав писати власну поезію українською мовою [26, с. 169]. Наприклад, для зустрічі з Кобзарем в 1846 р. два студенти Університету св. Володимира написали вірші. Це були Г. Андрузький та В. Олександров. У поетичному творі під назвою "Скажи мені батьку" Г. Андрузький звертається до Кобзаря із запитанням, коли буде щастя в Україні? Загалом

вірш пронизаний журливими метафорами щодо долі України і ставиться запитання: чи буде майбутнє в рідного краю, чи доведеться все життя лише журитися за минулим? [17, с. 56-57]. Вірш В. Олександрова називався "Брате-голубе Тарасе!". У поетичному творі студент відзначає талант Шевченка, особливо в описі страждань простого народу, сам автор зізнається, що не володіє достатньою майстерністю, щоб відобразити все лихо життя та горе [14, с. 291; 24, с. 21].

Віршами Т. Шевченка цікавилися не лише студенти-українці, а й студенти-поляки. Декілька випускників Університету св. Володимира, а саме Л. Совінський, А. Гожалчинський та П. Свенціцький здійснили перші переклади низки творів Т. Шевченка польською мовою. Ще будучи студентом П. Свенціцький під впливом поезії Кобзаря написав драму "Катерина" українською мовою [24, с. 35-36; 22].

Поясненням популярності творчості Тараса Григоровича серед студентів криється у специфіці його творчого підходу. Незважаючи на те, що для характеристики Шевченка вживалися означення "музицький поет", на думку Т. Гундорової, він був письменником для середнього стану, який охоплював середнє та дрібне дворянство та людей вільних професій (інтелігенцію). До цього ж стану можемо зараховувати студентство, у середовищі якого поезія Кобзаря була достатньо відомою та популярною [7, с. 67-69].

Творчість Т. Шевченка справила помітний вплив на згаданого вище Г. Андрузького. Його перу належить одна з найбільших колекцій студентських віршів, які збереглися у його слідчій справі, як одного із членів Кирило-Мефодіївського товариства. Раніше вірші Г. Андрузького потрапляли до уваги вчених. Дослідниця радянського періоду З. Кузьміна акцентувала увагу на революційній складовій поезії та головним чином на віршах українською мовою [16]. Сучасний український дослідник Г. Дудченко характеризує творчість Г. Андрузького через призму специфіки формування національної свідомості української інтелігентної молоді середини XIX ст. [8].

Ми ж пропонуємо комплексно розглянути його поетичний доробок. Загалом у матеріалах справи Г. Андрузького налічується 108 віршів*, які він писав з початку 1846 р. до квітня 1847 р. Поезії були написані в трьох зошитах та на окремих аркушах [14, с. 427-488, 499-500]. Незважаючи на те, що слідчі зазначали: "стихотворення самого Андрузького більшою частиною на малоросійском наречіи и только немногие на русском языке", підрахунок показав, що все ж віршів російською мовою більше – їх 55 зі 108, відповідно, решта 53 – українською. Значно відрізняється стилістика і тематика поезії різними мовами. Щодо української поезії Г. Андрузького доволі точну характеристику дала З. Кузьміна. Дослідниця зазначила, що в поетичній творчості студента домінують мотиви розлуки й сирітства, у багатьох віршах присутній поетичний образ України. Значна увага присвячена історичному минулому, зокрема козацькій тематиці з певною ідеалізацією козацької епохи, як царства свободи і рівності. Відповідно, україномовним віршам Андрузького притаманний сум за минулим шевченківського відтинку. Під впливом радянської парадигми авторка акцентувала увагу на питанні соціальної справедливості та антисамодержавницькому характері віршів Г. Андрузького [16, с. 146].

* Справа таємної польської організації "Співдружність польського народу".

* Анакреонтічна поезія – жанр лірики, сповнений життєрадісними, гедоністичними мотивами.

* Г. Дудченко нараховує 111 віршів (56 українською та 55 російською) у нашому підрахунку ми не враховували стилізацію народних пісень в уривку драматичного твору "Кормилиця"

(с. 442–444) і пісні з фрагменту оповідання "Зостанній запорожець" (с. 470–472). Якщо враховувати зазначені поетичні твори, то серед творів Г. Андрузького незначно переважають україномовні вірші.

Однак тематика україномовної поезії Г. Андрузького на цьому не обмежується. Низка віршів є зразками любовної лірики, близької до народної пісенності. Наприклад, у віршах "Посадили вербочку", "Я, мамо, дитина маленька", "Візьму його за рученьку", "Не питайсь", "Се той образочок" тощо описані любовні переживання молодих людей, зазвичай дівчат. Декілька інших поезій Г. Андрузького присвячені темі філософських роздумів над життям "Кого боїмось", "Думка". Окремі вірші торкаються соціальних проблем, наприклад, життя дівчини-покритки "Що квіточки я саджала" чи мають пантеїстичний характер "Глянь на боже небо". Доволі часто в ліричних віршах присутні образи могили та смерті.

Серед віршів російською мовою найбільша кількість присвячена різноманітним філософським роздумам, таких ми нарахували близько 12. Наприклад, "Прощание", "И весело, и грустно", "С зимой ли старость сравнить?", "Живу, не знаю как, зачем", "Пред нами два лежат пути" та ін. У зазначених поезіях автор переосмислює світоглядні орієнтири та цінності.

Понад 10 російськомовних віршів студента присвячені любовній тематиці. Серед них назвемо декілька: "Как часто ты мне говорила", "Ты добра как дитя", "Я не видал твоих очей", "Кто не скучал, кто не грустил?", "И грустно, и больно". Очевидно, на молодого автора також мали вплив мотиви лірики сентименталізму.

Доволі значна кількість російськомовних віршів Г. Андрузького присвячені релігійній тематиці, зокрема питанню віри. За нашими підрахунками таких близько 10. Серед них, "Сон", "Предо мною Печерская Лавра", "Молитва", "Благослови труды мои". Судячи зі змісту віршів, віра в Бога посідала важливе місце в житті молодого поета і була важливим компонентом у його світогляді. Дослідниця Т. Бовсунівська відзначає, що український романтизм наповнений християнською містикою [2, с. 5], вплив якої, очевидно, відобразився на творчості молодого поета.

Декілька віршів написані на тематику навчання в інституті шляхетних дівчат чи прощання з ним. Ці твори Г. Андрузький присвячував своїм сестрам, а окремі з віршів надсилав їм як подарунки ("Прощание институток с институтом", "Прощание с институтом", "Институтка"). Варто зауважити, що у вірші "Прощание институток с институтом" автор прихильно ставить до особи царя. Там можемо прочитати: "Но в нем лишь царь – для нас он провиденье", згодом Г. Андрузький буде апелювати до цього вірша, підкреслюючи свою відданість імператорові, щоб нівелювати антимонархічні пасажі своєї творчості.

У віршах Г. Андрузького російською мовою також присутня українська тематика. Зокрема, у низці поетичних творів простежується тема туги за Україною і бажання якнайшвидше повернутися до рідної землі. "Прощание с родиной", "Я снова увижу Украину святую", "Что вы тревожите думы печальные".

Декілька віршів молодий поет написав про солдат, які воюють з черкесами, або ж про самих черкесів. "Черкес", "Ты не хвались камрат", "Черкес угрюм, черкес сердит". Очевидно на Г. Андрузького вплинула популярна з 1820-х рр. у російській літературі кавказька тематика.

У матеріалах справах Г. Андрузького знаходиться також дві промови, які він написав на вшанування пам'яті померлих студентів. Очевидно, смерть студентів спонукала його до написання віршів, у яких переосмислюється смерть. Зокрема, у віршах "Над ним не плакали друзья" та "Над ней рыдаем мы, друзья" описується смуток за перерваним молодим життям, яке могло бути сповнене звершень, але, на жаль, передчасно обірвалося.

Опис студентського життя також знайшов своє відображення у поезії Андрузького, але цій тематиці присвячено лише декілька віршів. Найяскравішим із них є твір "Долой сюртуки, бокал наливай". У ньому автор закликає відкинути тугу і журбу й насолоджуватися молодим студентським життям.

Свої теоретичні погляди щодо поезії Г. Андрузький виклав у невеликих за обсягом "Записках про поезію і мову". Там читаємо, що у брудному побуті поміщиків з картярством, вином, курінням немає духовного життя. Справжня поезія може бути віднайдена тільки в простому житті, у якому "святость и прелесть патриархальная". Відповідно, він пропонує шукати справжню духовну поезію в народній поетичній творчості. Автору не подобаються пануючі тенденції в поезії. Г. Андрузький зазначає: "втрывивши любов до поезії духовної, ми полюбили житейську" [14, с. 428-430].

Поезія була не лише розвагою та швидкоплинним захопленням студентів. Для деяких вихованців університету віршописання ставало головною справою в житті, більш значимою, ніж навчання. Двох таких "поетів" першої половини 1840-х рр. згадає М. Чалий. Упродовж першого курсу перший із них написав дві поеми: "Ванюша малый" і "Ванюша большой". На жаль, поеми не збереглися, але М. Чалий, цитуючи листування з поетом, припускає, що значний вплив на поеми мала антична поезія. Щоправда, юний поет отримав негативні відгуки від викладачів М. Максимовича та М. Костиря; розчарований творчими невдачами віршописець покінчив життя самогубством. Інший студент-поет також мав великі творчі амбіції, на жаль, він збожеволів [6, с. 530]. Інші студенти отримували кращі відгуки від професорів. Наприклад, таким був Подгурський, який написав поему в віршах "Еміль і Лора", у якій порушував актуальні суспільно-моральні проблеми. Твір відзначався легкістю викладу та майстерністю поетичного слова [5, с. 497-498].

У середовищі вихованців університету також було популярно писати сатиричні вірші на чиновників та навіть самого імператора [18, с. 21]. Здебільшого це були студенти-поляки, які, окрім критики влади, зверталися до теми історії Польщі та закликали до боротьби за її незалежність. За написання таких "неправильних" віршів деякі зі студентів були виключені з університету. Так, у 1849 р. під час обшуку у квартири студента Станіслава Окраїнського були знайдені його рукописи польських патріотичних віршів, за що він був відправлений в Оренбург служити військовим лікарем [50, с. 190-191].

Ще одним із яскравих прикладів студентів-поетів Університету св. Володимира був Тадеуш Комар. Польський дослідник К. Гроньовський називав поезію Т. Комара революційно-демократичною, спрямованою на зміну суспільного устрою [39, с. 195-196]. Й. Ремі характеризував вірші Т. Комара як наповнені войовничим соціальним радикалізмом та ідеями месіанізму [50, с. 88, 258]. Я. Табіш відзначав гострі соціальні акценти та патріотичний характер поезії Т. Комара [54, с. 82]. Однак починав молодий поет із наслідування Г. Гейне та П.-Ж. де Бернаже. Перші відомі вірші Т. Комара були написані в середині 1850-х рр. у формі шарад і мали гумористичний характер, наприклад, відома його шарада про блоху і пані, фрагмент якої цитував Ю. Ролле [40, с. 459].

У 1857 р. молодий поет написав сатиричну поему "Бастиліада", яка в рукописному варіанті поширювалася серед студентів-поляків та користувалася значною популярністю. У поетичному творі в гумористичній формі описаний конфлікт між студентами Університету св. Володимира та полковником Брінкеном. Поема була написана у біблійному стилі старопольського письма. У творі широко вживані різноманітні метафоричні порівняння,

наприклад, студенти названі кастою письменників (пол. *Kasta piśmienników*), а представник медичного факультету кліриком Ескулапа. Твір описує деталі інциденту від початку конфлікту до слідства та результатів всієї пригоди. Головним мотивом поеми Т. Комара проходить ідея, що студенти боролися за студентську честь, яку образив полковник, а їхній напад на останнього був актом відновлення справедливості [41].

Т. Комар написав також низку поезій іншого характеру. Зокрема, у своїх спогадах В. Лясоцький надрукував декілька віршів поета. Наприклад, "Uczta szaleńców" (укр. "Свято безумців") закликає до радикальних насильницьких змін несправедливої ситуації, що склалася. З іншого боку, низка творів: поема "Wczora j idziś" (укр. "Вчора і сьогодні"), вірші "Dzień zaduszny" (укр. "Поминальний день"), "Dumka Niemnowa" (укр. "Думка Німана") звертаються до теми славного минулого Польщі й сумної сучасності [47, с. 190-202, 251-262, 269-271]. В окремому надрукованій поемі "Mądrość polska" (укр. "Польська мудрість") автор звертається до тематики боротьби та жертвності заради блага Батьківщини [44]. Також у творчості Т. Комара знайшла місце любовна лірика, зокрема у вірші "Modlitwa do szesnastoletniej" (укр. "Молитва до шістнадцятирічної") відображені внутрішні любовні переживання молодого людини [47, с. 262-269]. Один із віршів поета "Dumka jesienna" (укр. "Осінь думка") був покладений на музику М. Модзалевським і надрукований в 1875 р. [48] Сам вірш вперше був опублікований у варшавському виданні "Tygodnik ilustrowany" [42]. У цьому ж виданні світ побачили й інші твори Т. Комара, зокрема вірш "Śpiąca" (укр. "Спляча") [45] та уривок поеми, який був опублікований під назвою "Pierwsza pieśń poematu" (укр. "Перша пісня поеми") [46].

Своєрідним підсумком творчості Т. Комара став збірник віршів "Dumy i pieśni Ludomira" (укр. "Думи і пісні Людоміра"), який вийшов друком в 1865 р. До збірника потрапив один оригінальний твір періоду навчання в університеті під назвою "Bratnie slowo" (укр. "Братнє слово"). У вірші автор закликає колег по навчанню до єднання заради збройної боротьби також у творі присутні ідеї месіанства. Варто також розглянути декілька поезій Т. Комара написаних в 1858 р., які відображають настрої та ідеї, які панували в середовищі київських студентів наприкінці 1850-х рр. У деяких віршах можна зустріти радикальні пасажи, як, наприклад, у вірші "Dumka na dzisiaj" (укр. "Думка на сьогодні"), де є фрази про те, що настав час гострити коси і врешті розібратися з швабським та московським сміттям. У іншому вірші "Dumka o szarej godzinie" (укр. "Думка в сіру годину") Т. Комар порушує тему пошуку сенсу життя і приходить до висновку, що він у боротьбі за звільнення польської землі, а героїчна смерть – краща за життя. Подібні ідеї висловлені у вірші "Do siostr polek slowo" (укр. "Слово до сестер польок"). У ньому автор наводить свою "ієрархію любові", де на першому місці Бог, а далі – Вітчизна і родина, любов до дівчини на остатньому місці. У цьому ж вірші відобразилися аспекти політичного протистояння між поляками та імперською владою, зокрема зустрічаємо рядки зі словами, що ніколи не буде поляк москалем братом [43, с. 1-27]. Отже, творчий доробок Т. Комара представлений різнохарактерними та різножанровими творами, однак більше уваги молодий поет приділяв громадянській ліриці.

У 1858 р. студенти Університету св. Володимира видали книгу з власними творами під назвою "Pisma ugwkowe wierszemi prozą Józefa Prospera

Gromadzkiego" (укр. "Уривки у віршах та прозі Юзефа Проспера Громадського"). Окрім прозових текстів публіцистичного характеру у книзі було надруковано 17 віршів авторства студентів Університету св. Володимира. Серед відомих авторів поезій зі збірника можемо назвати тільки Т. Комара, перу якого належать вірші "Do wioskowego lirnika" (укр. "До сільського лірника") та "Westchnienie w stepie" (укр. "Зітхання в степу") [56, с. 176], останній – перероблений фрагмент поеми "Wczora j idziś", яку ми згадували вище. Інші поезії з книги є своєрідними філософськими роздумами про сенс життя, вираженням свого тужливого настрою "Do pieśni" (укр. "До пісні"), "Życie" (укр. "Життя"), "Szczęście" (укр. "Щастя"), "Tęsknota" (укр. "Туга") та ін. [38, с. 27-31, 32-35, 36-37, 38-39, 51-53, 54-55, 56, 215-216, 217-218]. Зустрічаються ліричні, де однією із головних тем є сум за нерозділеним чи втраченим коханням "Dumka" (укр. "Думка"), "Tęskno, ach tęskno!" (укр. "Сумно, ах, сумно"), "Sen" (укр. "Сон") [38, с. 81-82, 83-84, 218, 219-220]. Також у збірнику представлені поетичні пейзажі "Jesień" (укр. "Осінь"), "Ranek" (укр. "Ранок") [38, с. 79-80, 83-84]. Декілька віршів звертаються до теми козацького минулого. Автори прославляють козацьку волю та свободу, водночас виражають сум за колишньою славою, свідком якої є лише мовчазний степ. До таких віршів відносяться вже згаданий "Westchnienie w stepie" (укр. "Зітхання в степу") та "Ukrainki" (укр. "Українки"). До книги також потрапив навіть один перекладений вірш Г. Гейне, що підтверджує тезу про значний вплив романтизму на поетичну творчість студентів [38, с. 56, 151-152, 153-155].

У польськомовній пресі студентські вірші зі збірника отримали різні відгуки. Наприклад, відомий публіцист Тадеуш Падаліца (Зенон Фіш) високо оцінив поетичні таланти студентів. З іншого боку, літератор Ян Добжанський зазначив, що вірші не мають мистецької цінності й здебільшого є наслідуванням творчості М. Чайковського і Б. Ю. Залеського [56, с. 179].

Ми вже згадували, що деякі вірші студентів були покладені на музику. Одним з найбільш популярних таких віршів-пісень був "Dalej bracia w jedno koło" (укр. "Далі браття в одне коло") авторства М. Бонча-Томашевського. В. Міяковський називає цю пісню однією з найулюбленіших серед студентів-поляків [19, с. 129].

Збереглося також декілька віршів-пісень ще одного студента Університету св. Володимира Анатолія Свидницького, який навчався наприкінці 1850-х рр. На сьогодні відомі декілька віршів, які він написав у студентські роки. Це, зокрема, поезії: "Україно, мати наша", "В полі доля стояла" та "Горлиця"* [27, с. 457-478, 497-498]. У радянській історіографії підкреслювалися значимість впливу Т. Шевченка на поезію А. Свидницького і загострювався акцент на революційному характері віршів та близькості їх до народної пісенності [24, с. 64-66; 10, с. 30-40]. Загалом же у творчості А. Свидницького просліджується вплив ідей романтизму та фольклору.

Уже згадувалося, що з російською поезією майбутні студенти були знайомі ще з гімназійних років. До того ж, російська словесність також викладалася в університеті. Очевидно, що студенти знали творчість російських поетів. Більше того, у 1860 р. вихованці університету звернулися до попечителя київського навчального округу з проханням провести літературний вечір на користь недільних шкіл. Студенти пропонували читати на заході твори російських письменників та поетів. Серед поетів

* Щодо вірша "Горлиця" припускаємо, що він написаний або ж під час навчання, або ж одразу після залишення університету; на жаль, вірш не датований.

називали імена О. Пушкіна, М. Лермонтова та А. Майкова [30, арк. 7]. З одного боку, можемо припустити, що студенти мали змогу вибрати лише дозволених цензурою поетів та їхні твори, з іншого боку – літературний вечір мав привернути увагу київської публіки, тому, очевидно, вони обирали вірші відомих та популярних.

Ще одним яскравим прикладом студентської творчості стали рукописні журнали. Одним із найпоказовіших гумористичних видань початку 1860-х рр. була "Помийниця". Авторами журналу були студенти й випускники історико-філологічного факультету Університету св. Володимира. Завдяки В. Міяковському відомо 4 номери студентського журналу. На сторінках "Помийниці" часто опинялися гумористичні вірші українською та російською мовами. Наприклад, аж у трьох номерах журналу знаходяться "Пісні п'яниці" з комічним описом пияцтва, як зазначено в одному з віршів: "Бо й тверезого ума // Вже давно у нас нема". З іншого боку, у тих же "Піснях п'яниці" піднімаються більш серйозні теми про "святую матір України", але знову ж – яка наснилася за дії алкоголю [20, с. 81-82, 96-97, 116-117]. Доволі часто у віршованій формі описувалося життя громади. Зокрема, у віршах "Отривок", "Дума современного громадянина" та в пролозі до поеми "Жилиння" згадане місце спільного проживання громадянців "притона жизни празной" [20, с. 85, 92, 93, 113-114]. В інших віршах такі теми, як залицяння до дівчини "Из Гейне" чи навіть похорон "Некоему мужу, Лебрусом нарицаемому" теж подані в гумористичній формі. Загалом, поезія наповнена комізмом та самоіронією, наприклад, вірш "Современный романс", а будь-яка ситуація чи тема описувалася в жартовливому характері [20, с. 81, 112-114].

Із викладеного вище можемо зробити висновки, що поетичні зацікавлення студентів Університету св. Володимира формувалися під впливом пануючих ідей романтизму та особливої культурної ситуації в регіоні. Загальною тенденцією було захоплення типовою романтичною тематикою з пошуком сенсу буття, любовними стражданнями, особливою увагою до українського пісенного фольклору та творчості Т. Шевченка. Попри це, значне місце, особливо серед студентів-поляків, посідала громадянська лірика, у якій студенти висловлювали власні політичні погляди. Отже, польські патріотичні вірші були однією із форм протесту вихованців університету проти утисків з боку влади. Своєрідним об'єднуючим фактором та унікальним жанром студентської творчості була гумористична "буршівська" поезія, зразки якої знаходимо в різних етнічних групах студентів. Насамкінець слід акцентувати, що обраний період історії студентства був найактивнішим етапом поетичної творчості та зацікавлення поезією серед вихованців університету. Надалі таке піднесення популярності віршованості не спостерігається.

Список використаних джерел:

1. Біленький С. Заснування Київського університету: спадковість, переривчастість, імперська сваволя / С. Біленький // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – 2005. – Вип. 7. – С. 188-213.
2. Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. Ч. 1: Етногенез і теогенез / Т. Бовсунівська. – К.: [б.в.], 1997. – 155 с.
3. Вдовин А. Хрестоматийные тексты: русская поэзия и школьная практика XIX столетия / А. Вдовин, Р. Лейбов // Acta Slavica Estonica IV. Труды по русской и славянской филологии. Литературоведение, IX. Хрестоматийные тексты: русская педагогическая практика XIX в. и поэтический канон / Ред. А. Вдовин, Р. Лейбов. – Тарту: [б.и.], 2013. – С. 7-34.
4. Вервес Г. Отзвуки польского романтизма на Украине в первой половине XIX века / Г. Вервес // Польский романтизм и восточнославянские литературы. – М.: Наука, 1973. – С. 182-190.
5. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св. Владимира. Университет Св. Владимира в царствование Императора Николая Павловича / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Киев: [б.и.], 1884. – 674 с.
6. Воспоминания М. Чалого // Киевская старина. – 1899. – №12. – С. 495-545.

7. Гундорова Т. Шевченко і його читачі на тлі рецептивної історії української літератури / Т. Гундорова // Україна модерна. Історія та культура читання. – 2015. – Вип. 22. – С. 53-71.

8. Дудченко Г. М. Національні переживання української молоді в 40-х рр. XIX ст. (студент Київського університету св. Володимира Г. Андрузький) / Г. М. Дудченко // Література та культура Полісся. Проблеми історії, філології та культури в сучасних дослідженнях. – 2007. – Вип. 34. – С. 88-94.

9. Ершов В. Київський урбаністичний простір у польськомовній літературі Правобережжя доби романтизму / В. Ершов // Українська полоністика: проблеми, школи, сільветки. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2010. – С. 540-543.

10. Жук Н. Й. Анатолій Свидницький / Н. Й. Жук. – К.: Дніпро, 1987. – 148 с.

11. Записки об университетской жизни (1860–1864) // Киевлянин. – 1864. – №13. – С. 1-2.

12. Иконников В. С. Киев в 1654–1855. Исторический очерк / В. С. Иконников. – Киев: Тип. Имп. ун-та Св. Владимира, 1904. – 356 с.

13. История всемирной литературы. В 9 т. Т. 6 / под ред. Г. Бердникова. – М.: Наука, 1989. – 880 с.

14. Кирило-Мефодіївське товариство у 3 т. Т. 1 / Гол. Ред. П. Сохань. – К.: Наук. думка, 1990. – 542 с.

15. Кругляк М. Життя та побут студентства підросійської України другої половини XIX – початку XX ст. / М. Кругляк. – Житомир: Волинь, 2015. – 301 с.

16. Кузьміна З. М. Шевченко і Андрузький / З. М. Кузьміна // Збірник праць п'ятої наукової шевченківської конференції. – К.: АН УРСР, 1957. – С. 144-160.

17. Листи до Тараса Шевченка 1840–1861 / за ред. Є. Кирилюка. – К.: АН УРСР, 1962. – 331 с.

18. Марахов Г. Киевский университет в революционно-демократическом движении / Г. Марахов. – Киев: Вища шк., 1984. – 118 с.

19. Мияковский В. "Киевская громада": Из истории украинского общественного движения 60-х гг. / В. Мияковский // Летопись революции. – 1924. – №4. – С. 127-150.

20. Мияковский В. "Помийниця" – Український гумористичний часопис 1863 р. / В. Мияковский // Наше минуле. – 1919. – Ч. 1-2. – С. 77-122.

21. Нос С. Страницка из моих воспоминаний / С. Нос // Киевская старина. – 1893. – №6. – С. 509-513.

22. Пачовський Т. Твори Шевченка в перекладах Л. Совінського / Т. Пачовський // Вісн. Львів. держ. ун-ту ім. Ів. Франка. Серія філологічна. – 1964. – С. 88-100.

23. Пискорский В. Из прошлых лет Киевского университета (Заметки о студенческих сочинениях в 30-е годы) / В. Пискорский // 3 іменем Святого Володимира: Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників. Кн. 1 / Упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. – К.: Заповіт, 1994. – С. 154-159.

24. Попов П. М. Шевченко і Київський університет / П. М. Попов. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1964. – 79 с.

25. Предание о Рудольфе, студенте-гуляке и поэте // Киевлянин. – 1870. – №33. – С. 1-2.

26. Романович-Славатинский А. В. Моя жизнь и Академическая деятельность 1832–1884 гг. / А. В. Романович-Славатинский // Вестник Европы. – 1903. – №1. – С. 138-197.

27. Свидницький А. Твори / А. Свидницький. – К.: Держ. вид-во худ. літ., 1958. – 507 с.

28. Сон, стихотворение киевского студента конца 40-х годов // Киевская старина. – 1892. – №4. – С. 128-130.

29. Сухомлинов О. М. Культурні пограниччя: Новий погляд на стару проблему: монографія / О. М. Сухомлинов. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. – 211 с.

30. Центральний державний історичний архів у м. Києві (ЦДІАК), ф. 442, оп. 810, спр. 155, 8 арк.

31. Athenaeum: pismo poświęcone historii, literaturze, sztukom, krytyce itd. – 1842. – Т. 6. – 175 s.

32. Bilenky, S. Battle of Visions: How Was Kiev Seen in the 1780's – 1840's? / S. Bilenky // Toronto Slavic Quarterly. – 2005. – 13. – P. 1-13.

33. Buszczyński, S. Xawery Pietraszkiewicz. Drobny przyczynek do dziejów naszych. Życiorys z portretem / S. Buszczyński. – Kraków: [s.n.], 1888. – 20 s.

34. Czarna księżeczka. Z pamiętnika poety przepisał, uporządkował i wydał Fr. Rawita-Gawroński // Gazeta lwowska. – 1918. – №38. – S. 1.

35. Czeczot, J. Piosnki wieśniacze z nad Niemna, Dniepra i Dniestra / J. Czeczot. – Wilno: [s.n.], 1845. – 108 s.

36. Dubiecki, M. Uniwersytet kijowski [wspomnienie jubileuszowe] / M. Dubiecki // Tygodnik powszechny. – 1885. – №13. – S. 197.

37. Epszstein, T. Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II poł. XIX w. / T. Epszstein. Warszawa: [s.n.], 2005. – 589 s.

38. Gromadzki, J. P. Pisma urywkowe wierszem i prozą Józefa Prospera Gromadzkiego / J. P. Gromadzki. – Kijów: wyd. Antoni Syroczyński, 1858. – 301 s.

39. Groniowski, K. Problem rewolucji agrarnej w ideologii obozów burżuazyjno-demokratycznego w Polsce w latach 1850-1864 / K. Groniowski // Przegląd Historyczny. – 1956. – №47. – S. 170-213.

40. Kartka z dziejów Uniwersytetu kijowskiego. Z pamiętników zmarłego kolegi przepisał Dr. Antoni J. // Przegląd Polski. – 1882. – Т. 3. – С. 442-462.

41. Komar, T. Bastyliada: albo rzecz o barbarzyństwie Brynkienowem i onego w amfiteatrze mordowzięciu. [Online] / T. Komar // Polona. – Retrieved from: <http://bit.ly/32chyhC>.
42. Komar, T. Dumka jesienna / T. Komar // Tygodnik ilustrowany. – 1862. – №121. – S. 29.
43. Komar, T. Dumy i pieśni Ludomira. Z. 1 / T. Komar. – Bendlikon : Wyd. Tadeusz Zabużyński, 1865. – 77 s.
44. Komar, T. Mądrość polska / napisał Ludomir. – Paryż : [s.n.], 1861. – 23 s.
45. Komar, T. Spiąca / T. Komar // Tygodnik ilustrowany. – 1862. – №134. – S. 158.
46. Komar, T. Pierwsza pieśń poematu / T. Komar // Tygodnik ilustrowany. – 1862. – №143. – S. 251-252.
47. Lasocki, W. Wspomnienia z mojego życia. T. 1. / W. Lasocki. – Kraków : [s.n.], 1933. – 451 s.
48. Modzelewski, M. Komar T. Dumka jesienna / M. Modzelewski. – Kijów : [s.n.], 1875. – 7 s.
49. Poezycje Jana Prusinowskiego. – Warszawa : [s.n.], 1856. – 278 s.
50. Remy, J. Higher Education and National identity: Polish Student Activism in Russia 1832–1863 / J. Remy. – Helsinki : Soumalaisen Kirjallisuuden Seura, 2000. – 380 p.
51. Rudnicki, W. Kartka z dziejów uniwersytetu kijowskiego / W. Rudnicki // Nasz kraj. – 1906. – T. 1, №5. – S. 34-36.
52. Rusałka. Część 1. – Wilno, 1838. – 254 s.
53. Strzelnicki, W. Poezycje. [Online] / W. Strzelnicki // Biblioteka Kaukaska. – Retrieved from: <http://bit.ly/30gWDLr>.
54. Tabiś, J. Polacy na uniwersytecie kijowskim / J. Tabiś. – Kraków : Wydawnictwo iterackie. – 179 s.
55. Witkowska, A. Romantyzm / A. Witkowska, R. Przybylski. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 1997. – 743 s.
56. Zieliński, A. Pismo Zbiorowe" Młodzieży kijowskiej z r. 1858 / A. Zieliński // Prace polonistyczne. – 1970. – XXVI. – S. 169-179.
57. Zięba, A. Stanisławski Robert Antoni. [Online] / A. Zięba // Internetowy Polski Słownik Biograficzny. – Retrieved from <http://ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/robert-antoni-stanislawski>.
19. Miyakovskij, V. (1924). "Kyiv Society": From the History of the Ukrainian Public Movement of the 60's. *The Chronicle of the Revolution*, 4, 127-150. [In Russian]
20. Miyakovskij, V. (1919). "Trash Hole": Ukrainian Humorous Magazine of 1863. *Our Past*, 1-2, 77-122. [In Ukrainian]
21. Nos, S. (1893). A Page from My Memoirs. *Kyiv Past*, 6, 509-513. [In Russian]
22. Pachovskyi, T. (1964). Shevchenko's Works translated by L. Sovinskyi. *Bulletin of Ivan Franko State University of Lviv. Philology*, 88-100. [In Ukrainian]
23. Piskorskij, V. (1994). From the Past of the Kyiv University (Notes on the Students' Worksofthe 30's). In: V. Korotkyi, V. Ulianoskyi, eds., *In the Name of Saint Vladimir: The Kyiv University in the Documents, Materials and Memoris of Contemporaries. Vol. 1*. Kyiv: Zapovit. Pp. 154-159. [InRussian]
24. Popov, P. (1964). *Shevchenko and the Kyiv University*. Kyiv: Kyiv University Publishing. [In Ukrainian]
25. A Legend of Rudolf, Student, Reveller and Poet. (1870). *Kyiv Citizen*, 33, 1-2. [In Russian]
26. Romanovisch-Slavatinskii, A. (1903). My Life and Academician Activityin 1832-1884. *European Bulletin*, 1, 138-197. [In Ukrainian]
27. Svydnytskyi, A. (1958). *Works*. Kyiv: State Publishing of Fiction. [InUkrainian]
28. Dream – a Poetry of Kievan Student of the End of the 40's. (1892). *Kyiv Past*, 4, 128-130. [In Russian]
29. Sukhomlynov, O. (2008). *Cultural Frontier: A New Look on the Old Problem*. Donetsk: South-West LTD. [In Ukrainian]
30. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 442, list 810, file 155, 8 sheets. [In Ukrainian]
31. *Athenaeum: pismo poświęcone historii, literaturze, sztuce, krytyce itd.*, (1842). 6. [In Polish]
32. Bilenky, S. (2005). Battle of Visions: How Was Kiev Seen in the 1780's – 1840's? *Toronto Slavic Quarterly*, 13, 1-13.
33. Buszczyński, S. (1888). *Xawery Pietraszkiewicz. Drobny przyczynek do dziejów naszych. Życiorys z portretem*. Kraków: [s.n.]. [In Polish]
34. Czarna książeczka. Z pamiętnika poety przepisał, uporządkował i wydał Fr. Rawita-Gawroński. (1918). *Gazeta lwowska*, 38, 1. [In Polish]
35. Czeczot, J. (1845). *Piosnki wieśniacze z nad Niemna, Dniepra i Dniestra*. Wilno: [s.n.]. [In Polish]
36. Dubiecki, M. (1885). Uniwersytet kijowski [wspomnienie jubileuszowe]. *Tygodnik powszechny*, 13, 197. [In Polish]
37. Epszstein, T. (2005). *Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II poł. XIX w.* Warszawa: [s.n.]. [In Polish]
38. Gromadzki, J. (1858). *Pisma urywkowe wierszem i prozą Józefa Prospera Gromadzkiego*. Kijów: wyd. Antoni Syroczyński. wyd. Antoni Syroczyński. [In Polish]
39. Groniowski, K. (1956). Promblem rewolucji agrarnej w ideologii obozów burżuazyjno-demokratycznego w Polsce w latach 1850-1864. *Przegląd Historyczny*, 47, 170-213. [In Polish]
40. Kartka z dziejów Uniwersytetu kijowskiego. Z pamiętników zmarłego kolegi przepisał Dr. Antoni J. (1882). *Przegląd Polski*, 3, 442-462. [In Polish]
41. Komar, T. (1857) Bastyliada: albo rzecz o barbarzyństwie Brynkienowem i onego w amfiteatrze mordowzięciu. [Online]. *Polona*. Retrieved from <http://bit.ly/32chyhC>. [In Polish]
42. Komar, T. (1862). *Dumka jesienna*. *Tygodnik ilustrowany*, 121, 29. [In Polish]
43. Komar, T. (1865). *Dumy i pieśni Ludomira*. Z. 1. Bendlikon: wyd. Tadeusz Zabużyński. [In Polish]
44. Komar, T. (1861). *Mądrość polska*. Paryż: [s.n.]. [In Polish]
45. Komar, T. (1862). *Spiąca*. *Tygodnik ilustrowany*, 134, 158. [In Polish]
46. Komar, T. (1862). *Pierwsza pieśń poematu*. *Tygodnik ilustrowany*, 143, 251-252. [In Polish]
47. Lasocki, W. (1933). *Wspomnienia z mojego życia. T. 1*. Kraków: [s.n.]. [In Polish]
48. Modzelewski, M. (1875). *Komar, T. Dumka jesienna*. Kijów: [s.n.]. [In Polish]
49. *Poezycje Jana Prusinowskiego*. (1856). Warszawa: [s.n.]. [In Polish]
50. Remy, J. (2000). *Higher Education and National Identity: Polish Student Activism in Russia 1832-1863*. Helsinki: Soumalaisen Kirjallisuuden Seura.
51. Rudnicki, W. (1906). Kartka z dziejów uniwersytetu kijowskiego. *Nasz kraj*, 1(5), 34-36. [In Polish]
52. *Rusałka. Część 1*. (1838). Wilno: [s.n.]. [In Polish]
53. Strzelnicki, W. (1860). *Poezycje*. [Online]. *Biblioteka Kaukaska*. Retrieved from <http://bit.ly/30gWDLr>. [In Polish]
54. Tabiś, J. (1974). *Polacy na uniwersytecie kijowskim*. Kraków: Wydawnictwo literackie. [In Polish]
55. Witkowska, A. & Przybylski, R. (1997). *Romantyzm*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. [In Polish]
56. Zieliński A. (1970). "Pismo Zbiorowe" Młodzieży kijowskiej z r. 1858. *Prace polonistyczne*, 26, 169-179. [In Polish]
57. Zięba, A. (2004). Stanisławski Robert Antoni. [Online]. Internetowy Polski Słownik Biograficzny. Retrieved from <http://ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/robert-antoni-stanislawski>. [In Polish]

T. Samchuk, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE LITERARY INTERESTS OF ST. VLADIMIR UNIVERSITY STUDENTS: POETRY (1834–1863)

The article depicts the poetry interests of in the life of St. Vladimir University students in the years 1834–1863. The main task of publication was to show the significance and role of poetry in the students' life. It was defined which poetry was popular among students. The main peculiarities of student's poetry creativity were highlighted in the article. The author points out that the students' interest in the poetry of this period was formed under the influence of the romanticism ideas and the specifics of the literary and artistic life of the region. The author admits that the most popular among students were Polish, Russian and Ukrainian romantic poets. Ukrainian folklore had a significant influence on the poetry of students. In general, student poetry was diverse in terms of genres and subjects. The main themes of students lyrics were love, philosophical reflections, patriotism (especially among Polish students), etc. Quite often, students used historical themes in their poems. The so-called "bursch poetry", in which humorous student adventures were described, was a unique genre of students poems. In poetry were reflected values, outlook, and political views of students. Sometimes students' poems were converted into songs and become very popular among them. Usually, they sang these songs on common gatherings that help to unite some groups of students and create a feeling of corporacy. The students had no unity about poetic preferences. The preferences of Poles students were distinguished among others. They prefer to read Polish authors and most of them wrote poems in Polish. It should be noted, the period which we chose is one of the most active in students' poetic creativity. During the next period of life of students of St. Vladimir we couldn't find so high level of literary creativity.

Key words: students, St. Vladimir University, poetry, literature, romanticism.

УДК 94 : 321.64]: 394 (477.84) "1939/1953"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.9>

В. Старка, канд. іст. наук, доц.
Національний педагогічний університет, Тернопіль, Україна

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ СЕЛЯНСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ В 1941–1944 РОКАХ

Опираючись на архівні джерела, матеріали періодичної преси, попередніх напрацювань істориків, проаналізовано повсякденне життя сільського населення Східної Галичини в період нацистської окупації. З'ясовано, що на сьогоднішній день значну кількість праць з історії Другої світової війни означена тематика не отримала належного висвітлення у вітчизняній історіографії. Більшість дослідників звертаються до вивчення макроісторичних тем. Натомість вивчення історії "знизу" дає змогу історикам та суспільству пізнати механізми адаптації простих людей до життя за складних суспільно-політичних умов. Селяни Галичини з початком німецько-радянської війни сподівалися на покращення умов життя, а їхні політичні лідери – на змогу проголосити незалежну українську державу. Однак політика німецьких окупантів нічим не відрізнялася від їхніх попередників – більшовиків. Аграрії, залишаючись позбавленими політичних прав, сплачували значні податки, виконували різноманітні повинності, перебуваючи при цьому в атмосфері постійного страху за власне життя. Водночас, поступово адаптувавшись до умов нового політичного режиму, людям вдалося налагодити господарсько-економічне життя, облаштувати побут, самостійно організувати навчання дітей, дозвілля тощо. Звільнення Східної Галичини Червоною армією означало для місцевих жителів не омріяну свободу, а повернення до життя в умовах радянської тоталітарної дійсності.

Ключові слова: повсякдення, Східна Галичина, селяни, нацистський окупаційний режим, суспільно-політичні трансформації.

У вересні 2019 р. світ відзначатиме 80-ті роковини початку Другої світової війни, збройного конфлікту, що змінив долі багатьох європейських народів, у тому числі й українського. Насадження нових ідеологічних доктрин, психологічний злам у свідомості, необхідність визначитися щодо політичних, військових, економічних та культурних пріоритетів для багатьох людей стало надзвичайно складним завданням. Вироблений українцями досвід адаптації до швидкоплинних суспільно-політичних процесів воєнного лихоліття буде корисним сучасникам у часи нових викликів.

Актуальність дослідження полягає в тому, що, попри значну кількість наукових розвідок з історії Другої світової війни, на сьогодні відсутнє комплексне дослідження повсякденного життя селянства Східної Галичини. Зважаючи на формат публікації, викладемо авторське бачення окремих аспектів проблеми.

Радянська історіографія основну увагу приділяла розкриттю планів нацистського керівництва щодо окупаєних територій та висвітленню героїчної боротьби радянського народу з окупантами [16, 21, 34]. Проголошення незалежності України та пов'язаний з цим процес доступу дослідників до раніше засекречених архівних матеріалів, дозволили по-новому підійти до аналізу проблеми. Серед праць сучасних істориків, виокремимо регіональні студії історії національно-визвольної боротьби Ю. Киричука, І. Патриляка, М. Романюка, С. Волянюка [17, 23, 33, 9]. Особливості німецького окупаційного режиму висвітлено в публікаціях львівських істориків А. Боляновського та К. Курилишина [2-4, 19].

Мета статті – охарактеризувати повсякденне життя сільських мешканців Східної Галичини у складних суспільно-політичних умовах 1941–1944 рр. Досягнення мети передбачає виконання таких завдань: аналізу нацистської окупаційної політики, висвітлення реакції населення на дії окупантів, розкриття способів адаптації до нових реалій.

Незважаючи на спроби організувати опір наступаючим німецьким військам, на початку липня 1941 р. Червона Армія покинула територію Східної Галичини. Після 22 місяців більшовицької влади, українське селянство сприйняло німецьку армію як силу здатну звільнити їх від радянського тоталітаризму, тому радісно зустрічало передові частини вермахту. Населення Рава-Руського району Львівської області на в'їздах до сіл установлювало транспаранти з написами "Гайль Гітлер – Слава Україні", вітальні брами прикрашали нацистськими та українськими національними прапорами [27, с. 2]. Мали місце й неприємні інциденти. У с. Кобильниці Руській Яворівського району Львівської області під час зустрічі німецьких військ невідомий убив німецького солдата, за що у відповідь страчено двох місцевих селян. Як зазначав свідок події: "село з процесією вітало німців, а тепер огірчене" [35, с. 77]. Швидкий перебіг подій викликав неоднозначну реакцію людей. Родини, що потерпіли від радянської влади, намагалися одразу розправитися з радянськими активістами. У с. Божиків у перші дні війни на місцевому скотомогильнику знайшли сім тіл місцевих комуністів [26, с. 49]. Розправи з радянськими активістами, податковими агентами та керівництвом колгоспів мали місце в селах Баворові, Красне, Загір'я Тернопільської області [18, с. 263].